De vlinders van de ABC-eilanden

Fascinerende fladderaars

Een heldergeel vlekje beweegt door de lucht. Even zit het stil op een blad. Dan fladdert het weer verder. Het is de *Hel grandi*, een vlinder die veel voorkomt in de Nederlandse Antillen en op Aruba. Phoebis sennae is de zondagse naam van het diertje, dat een vleugelwijdte heeft van meer dan vijf centimeter. De *Hel grandi* wordt vaak in de omgeving van huizen gezien, want hij houdt erg van de hibiscus en de bougainville die in veel tuinen bloeien. Zo heeft iedere vlinder zijn eigen smaak. Smaken die zeer kunnen verschillen, waardoor er meer dan 60 verschillende soorten voorkomen op Aruba, Bonaire en Curaçao. Daarnaast zijn er op de eilanden meer dan 150 soorten motten geteld.

door Marjanne Havelaar

Over de hele wereld bestaan meer dan 170.000 soorten vlinders. Veel mensen zijn zich er niet van bewust dat ook op kleine eilanden als Aruba, Bonaire en Curaçao tientallen soorten voorkomen. Wie wel geïnteresseerd is in vlinders, kon tot voor kort alleen informatie vinden in een 100 jaar oud boekje. De Curaçaose stichting Carmabi (Caribbean Research and Management of Biodiversity), besloot daar wat aan te doen en heeft Adolphe 'Dolfi' O. Debrot en Jacqueline Y. Miller gevraagd een boekje samen te stellen met een overzicht van de kleurige fladderaars die hier te lande voorkomen. Op 11 februari was Debrot op Aruba om het boekje te presenteren aan de Arubaanse natuurliefhebbers. Hij deed dat in de hal van de Nationale Bibliotheek met een lezing over vlinders. De Arubaanse natuurbeschermingsorganisatie Stimaruba organiseerde deze interessante avond, die een onverwacht vervolg kreeg in de vorm van een ochtendwandeling in Parke National Arikok.

KLEUREN

"Vlinders zijn mooi en kleurrijk. Je ziet ze overal en ze leveren een belangrijke bijdrage aan de fauna. We hebben er dus een mooi kleurrijk boek van gemaakt." Met die woorden begon Debrot zijn verhandeling. Hij omkleedde zijn verhaal met een serie afbeeldingen van de mooiste vlinders die hij tijdens zijn onderzoek op Aruba heeft gezien.
"Vlinders zijn insecten. Dat zijn weer geleedpotigen met zes poten." Er zijn vlinders en motten. Het duidelijkste verschil tussen die twee soorten is dat vlinders meestal veel kleurrijker zijn dan motten. Toch zijn er ook dagvlinders die sterk lijken op de doorgaans wat saaie bruine motten. Omgekeerd zijn er motten die een felgroene, rode of knalgele tekening hebben.
Aan de voelsprieten is ook een verschil te zien. Vlinders hebben namelijk een verdikking aan het einde van hun sprieten. Een ander duidelijk verschil tussen beide insecten is dat vlinder hun vleugels plat naar achteren vouwen als ze stilzitten, terwijl motten er een soort tentje van maken.

Wat wel hetzelfde is, is het feit dat deze dieren een heel bijzondere levenscyclus doormaken. Bij de overgang van de ene fase in die levenscyclus naar een andere, veranderen letterlijk alle cellen van het lichaam. Uit een eitje kruipt een larve, de rups. Die begint te eten en te eten, net zolang tot hij groot en dik is geworden en zijn instinct hem waarschuwt dat het tijd is geworden voor de volgende fase in de levenscyclus, de pop. Dan is het zaak dat de rups zich in een zijden draad wikkelt, tot hij helemaal in een coconnetje zit. Bij vlinders zijn dat vaak hele mooie harde kokertjes in prachtige kleuren. De pop van de monarchvlinder bijvoorbeeld is lichtgroen en versierd met een glinsterende gouden draad. Motten maken er lang niet zoveel werk van, die rollen gewoon kluwen draden om zich heen en geloven het verder wel.
Na verloop van tijd gaat de pop open en verschijnt een prachtige vlinder. Eerst nog wat verfrommeld, maar nadat hij even zijn vleugels heeft laten drogen, toont hij zich in al zijn pracht en praal. Wanneer een pop precies uitkomt, is niet te zeggen. In het stadium van pop kan de vlinder heel lang wachten op de goede weersomstandigheden. Vochtig weer is ideaal, want net als andere dieren hebben vlinders water nodig om te overleven. Het vlinderstadium duurt niet echt lang. Al die pracht en praal zijn namelijk bedoeld om de mannetjes en vrouwtjes aantrekkelijk te maken voor elkaar. Paren en eitjes leggen, daar draait het om in het leven van een vlinder.
Voor al die activiteit is energie nodig. De vlinder haalt zijn voedsel in de vorm van nectar uit bloemen. Hij is daarbij heel kieskeurig. Iedere vlindersoort heeft maar enkele of zelfs uitsluitend een plantensoort die hij als voedingsbron kan gebruiken. De rupsen van die vlinder leven op dezelfde plantensoort.

GEVAREN

Zelf zijn vlinders en rupsen ook weer voedsel voor andere dieren. Vooral vogels verschalken graag een vlindertje als ontbijt. Daartegen proberen die zich uiteraard te beschermen, maar dat is niet gemakkelijk vanwege hun opvallende uiterlijk. Sommige vlinders maken daar juist gebruik van doordat zij grote donkere plekken op hun vleugels hebben. Een vogel denkt dan algauw met een groter dier te maken te hebben vanwege de grote 'ogen' en gaat op zoek naar een kleinere prooi. Er zijn ook vlinders die een gif bij zich dragen, of een stof waardoor ze heel smerig smaken. Vogels weten instinctief dat zij van die vlinders af moeten blijven. Andere vlindersoorten maken daar gebruik van door kleuren en een tekening te dragen die lijkt op die van een viessmakende soort. Dat heet *mimicry*. Zo worden zij met rust gelaten. Weer andere vlinders hebben een schutkleur. Zij hebben dezelfde kleur als hun omgeving en zijn daardoor moeilijk te zien. Veel vlindersoorten blijven echter opvallen en proberen door met hoge snelheid in een warrig patroon te vliegen uit de kaken van hun belagers te blijven.

Vlinders zijn niet alleen mooi, maar ook nuttig. Zij spelen ecologisch een belangrijke rol bij de voortplanting van plantensoorten. Tijdens hun gedwarrel van bloem naar bloem brengen zij stuifmeel over en bevruchten zo de planten. De pijlstaartvlinder zorgt bijvoorbeeld voor de bevruchting van de cactus die wij kennen als cadushi (of kadushi op Curaçao).

Door hun kieskeurigheid op het gebied van voedsel, zijn vlinders heel gevoelig voor verstoringen van de natuur. Houtkap zorgde aan het begin van de vorige eeuw voor een minimalisatie van het aantal vlinders. Met de komst van de olie en de elektriciteit kwam er weer meer begroeiing en dus ook meer vlinders.
De mens blijft echter de grootste vijand van de vlinders door het kaalslaan van terreinen en het onbelemmerd laten rondlopen van geiten. Geiten lusten namelijk allerlei planten, en uitgerekend die soorten, die cruciaal zijn voor bepaalde vlinders. Daarnaast vreten geiten de onderste laag van de vegetatie aan, waardoor een soort kaal landschap met boomkruinen ontstaat. Vlinders zijn juist gebaat bij een landschap dat dichtbegroeid is, met bromelia's in de bomen die water vasthouden. Daardoor ontstaat een soort vochtig oerwoudklimaat, waar de vlinders prima in gedijen. Dan komen ook weer orchideeën en allerlei andere planten terug. Hoe meer soorten planten, des te meer soorten vlinders.
Op Curaçao is het Christoffelpark vrij gemaakt van alle geiten en afgesloten met een hoog hek. Inmiddels is de vegetatie gedeeltelijk hersteld en neemt het aantal vlindersoorten in het park toe. Dit toont onomstotelijk aan hoe verwoestend de aanwezigheid van geiten is, maar ook dat de natuur flexibel is en er veel hersteld kan worden.

ARIKOK

Tijdens de wandeling vorige week door Parke Nacional Arikok, werden in enkele uren tijd bijna twintig soorten vlinders gezien. Twee daarvan stonden niet eens in het boekje. "Een mooi aantal", aldus Dolfi Debrot. Hij gaf aan dat daarmee wel zo'n beetje alle soorten in die buurt gezien waren. "Voor andere soorten moet je naar andere gebieden met andere vegetatie." Zo kan men op plaatsen waar veel kalk in de grond zit andere planten vinden en dus ook andere vlinders. Ook de kuststroken en de mangrovegebieden hebben zo hun eigen vlindersoorten. Iedereen die had meegelopen was onder de indruk van de vele soorten die met een vlindernet en soms zelfs met de hand waren gevangen. Dat daarbij soms een stukje vleugel of een veegje kleur achterbleef, is volgens Debrot geen probleem voor de vlinder. "In de natuur gebeurt het ook dat een vlinder te dicht langs takken gaat of ternauwernood aan een belager weet te ontsnappen, waarbij hij stukjes vleugel verliest." Met de vlindergids in de hand is het leuk om door de natuur te zwerven en te proberen zoveel mogelijk verschillende soorten te vinden. Daarvoor zijn geen lange of verre wandeltochten nodig. In tuinen, parken, op een rustig plekje langs de weg of zelfs aan het strand, zijn algauw een aantal verschillende soorten te zien. Het is ook niet nodig om de beestjes te vangen, want ze komen meestal gedurende langere tijd steeds weer naar dezelfde plant terug. Een poosje rustig afwachten kan dus al genoeg zijn. Overigens raadt Debrot het verzamelen van vlinders als hobby af, omdat zeker op een relatief klein eiland er van elke soort niet al te veel zijn. Opzettelijk schade toebrengen aan de populatie kan volgens hem zeker bij de meer zeldzame soorten, schade toebrengen aan de soort en aan het ecologische evenwicht.

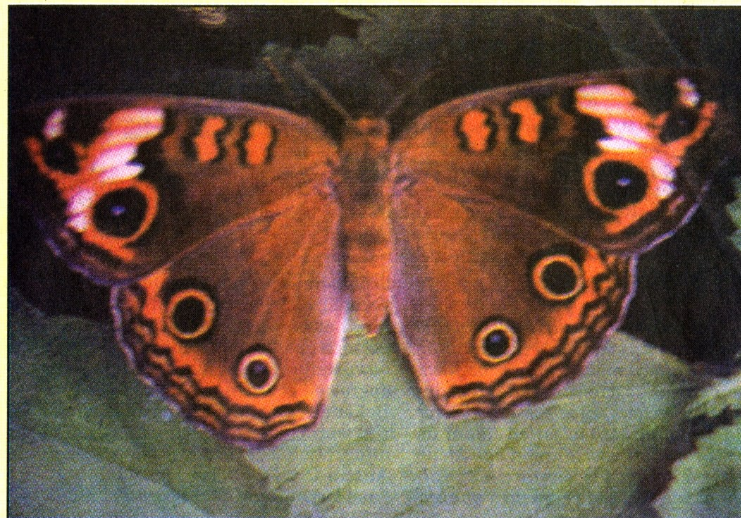
Het boek Barbulètènan di Kòrsou, Aruba i Boneiru is verkrijgbaar bij alle boekhandels voor 35 gulden, bij Carmabi, en via de website www.carmabi.org

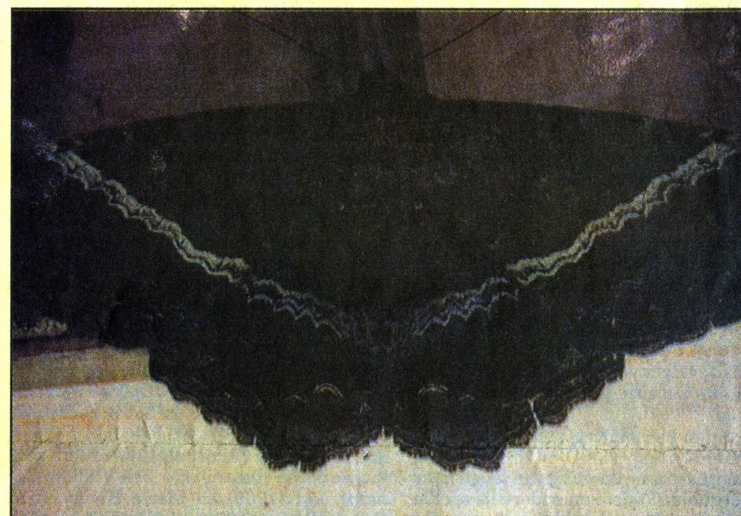
Oranje parelmoer vlinder

Monarchvlinder

Bokkenoog vlinder

Zwarte heks vlinder

Vuurvlinder

Zwavelvlinder